

AMOS OZ

Juudas. Suom. Minna Tuovinen. Helsinki: Tammi 2018. 358 s.

Amos Ozin uusin romaani, *Juudas*, jäi hänen viimeiseksi. Joulukuun lopulla 79-vuoden iässä kuollut Oz ehti tehdä pitkän ja vaikuttavan kirjailijan uran, jonka aikana hänet mainittiin monesti myös mahdollisena nobelistina. Palkintoa Oz ei ehtinyt saada, mutta hänen kotimaahansa Israeliin sijoittuvat lukuisat teokset käännettiin kymmenille eri kielille. Oz on tullut tutuksi myös suomalaisille lukijoille. Hänestä julkaistiin vuosien varrella useita haastatteluita suomalaisissa lehdissä, ja hänen kirjoistaan peräti viisitoista on käännetty suomeksi.

Juudas on kertomus kolmesta hyvin erilaisesta ihmisestä samassa talossa keskellä Länsi-Jerusalem talvea. Päähenkilö Shmuel Ash on sydänsuruja ja opintojaan pake-neva tunteellinen nuori sosialisti, Gershom Wald on puhelias ja väittelynhaluinen vanhus, jolle Ash pitää seuraa, ja Atalja Abrabanel on Waldin edesmenneen pojan salaperäinen ja kaunis vaimo. Kunkin tarina avautuu hiljalleen Jerusalemin talvisissa illoissa heidän keskustellessaan politiikasta, historiasta ja uskonnotta. Samalla heidän välilleen muodostuu siteitä ja jännitteitä, joita Oz kuljettaa keskusteluiden lomassa kohti heidän talvisen yhteiselonsa vääjäämätöntä loppua.

Romaanin ihmissuhteiden ja henkilökuvausten tasolla on sanottava, että juoni on varsin ennalta arvattava. *Juudasta* on eri arvioissa kuvattu rakkaustarinaksi, mutta romaanin ensimmäisen sivun luonnehdinta yksipuolisesta rakkaudesta tuntuu sekä vähän liioittelulta. Tarina muistuttaa enemmänkin hämmentyneen nuoren miehen päiväunta. Atalja Abrabanelin rooli jää hyvin ohueksi. Hän sitoo Ashin ja Waldin toisiinsa ja toimii Ashin toiveiden heijastumana. Oma to-

mijuutta hänellä ei käytännössä ole – siksi tarinan varsinainen Abrabanel onkin Ataljan kuollut isä, Shealtiel.

Nimensä *Juudas* on saanut historiaa ja uskontotiedettä opiskelleen Ashin kiinnostuksen kohteelta, kuuluisalta Iskariotilta. Opintonsa kesken jättänyt Ash oli kirjoittanut maisterintutkielmaansa aiheesta ”Jeesus juutalaisten silmin”. Romaanin muilla hahmoilla ei ole paljokaan sanottavaa aiheesta, mutta Ash luennoi kirjan kuluessa silloin tällöin oivalluksistaan. Wald sentään piikkittelee hänen johtopäätöksiään, kuten kaikkea muutakin. Oz on selvästi perehtynyt aiheeseen, jolla on yhteyksiä myös hänen sukuhistoriaansa. Hänen isoisänsä veli, professori Joseph Klausner, kirjoitti aikanaan erittäin tunnetun kirjan Jeesus Nasarettiläisestä. Lisäksi Shmuel Ashin nimi on viittaus jiddišinkieliseen kirjailijaan Sholem Aschiin, joka käsitteli kristinuskon keskeisiä teemoja useissa kirjoissaan varsin positiiviseen sävyyn.

Ashin monologit tarjoavat mielenkiintoisen yhteenvedon juutalaisten lähteiden Jeesusta koskevista maininnoista, mutta hänen Juudasta koskevat teoriansa jäävät hiukan irrallisiksi. Ash huomaa, että juutalaisten Jeesusta koskevissa pohdinnoissa Juudaksen hahmo jää syrjään, ja kiinnostuu hänestä siksi. Selittääkseen Juudaksen toimintaa hän keksii tämän olleen alkujaan Jerusalemin papiston vakooja, joka lähetettiin pitämään Jeesusta silmällä. Juudas kuitenkin alkoi uskoa Jeesukseen, ja hänestä tuli kaikista uskollisin opetuslapsi, varsinainen kristinuskon perustaja. Juudaksen aikomuksena ei ollut pettää Jeesusta, vaan saada hänet todistamaan suuruutensa pelastumalla ristiltä. Jeesus itse epäili suunnitelmaa, mutta Juudas uskoi häneen vielä enemmän kuin Jeesus itse ja järjesti ristiinnaulitsemisen. Kun Jeesus odotuksista huolimatta kuoli ristillä, Juudas tappoi itsensä epätoivossaan. Aidoimmasta uskovasta tuli maailman silmissä petturi.

Juudaksessa on uskonnollis-historiallisen spekuloinnin lisäksi myös poliittinen taso. Wald kannattaa David Ben-Gurionin ”julmaa realismia” (s. 122), joka tähtäsi juutalaisvaltion mahdollisimman suuressa osassa Palestiinaa. Ataljan edesmennyt isä, Shealtiel Abrabanel, puolestaan esitetään traagisena idealistisena sionistina, joka uskoi juutalaisten ja arabien voivan elää rinnakkain yhteisessä valtiossa. Tämä valtio ei olisi juutalaisvaltio eikä arabivaltio, vaan monikansallinen ja tasa-arvoinen kaikkien kansalaistensa valtio. Sionistinen liike päätyi kuitenkin toisiin johtopäätöksiin, ja Abrabanel leimattiin Juudaksen tavoin petturiksi. Tässä lienee Ozin tarkoittama paralleeli: sekä Juudas että Abrabanel uskoivat liian kirjaimellisesti kauniiseen asiaan, joka ei voisi tässä maailmassa toteutua.

Kuin vahvistukseksi postnationalistisen idealismin mahdottomuudesta Waldin ainoa poika ja Shealtiel Abrabanelin vävy, Ataljan mies Micha, kaatui huhtikuun 1948 taisteluissa. Michan kuolema sai hänen siihen asti kiivaasti poliitikasta keskenään väitelleen isänsä ja appiukkonsa vaikenemaan. Nämä perheen sisällä käydyt poliittiset kiistat toimivat *Juudaksessa* ehkä vertauskuvana Israelin yhteiskunnasta laajemminkin. Kaikki eivät edelleenkään olleet samaa mieltä, mutta väkivalta loi oman todellisuutensa, johon oli pakko sopeutua. Israelin valtio oli toteutunut, mutta sitä uhkaavat vaarat olivat hyvin todellisia. Jäljelle jäi vain suru ja selviytymisen välttämättömyys.

Ash edustaa Ozin tavoin seuraavaa sukupolvea ja yrittää asemoitua jonnekin Waldin sotilaallista valmiutta korostavan vaihtoehdottoman linjan ja Abrabanelin yli- tai monikansallisen valtion välimaastoon. Hänen mukaansa rauha on Israelille välttämätön, koska ikuisesti ei voi taistella ja sotilaallisella ylivoimallakin on rajansa. Abrabanel on jo kuollut, joten kukaan ei ole keskusteluissa puolustamassa hänen unel-

maansa valtiosta, jossa etnisyydellä ja uskonnolla ei olisi määräävää roolia. Ehkä Oz haluaa sanoa, että hänen aatteensa on kuollut hänen mukanaan. Jäljelle jäävät Wald, joka ei voi hyväksyä, että hänen poikansa kuolema olisi vain lykännyt väistämätöntä tarvetta kompromissiin, ja Ash, joka uskoo armeijaan mutta näkee sen rajoitukset.

Ash puhuu tässä ilmeisesti varsin pitkälti Ozin omalla äänellä. Oz tunnetaan laajalti Israelin rauhanliikkeen edustajana. Hän oli yksi *Shalom Achshav* (Rauha nyt) -järjestön perustajista ja viime vuosien oikeistosuuntauksen äänekkäs kriitikko. Hänen kantansa, jota Ash tuntuu romaanissa seuraavan, korosti pragmaattisuutta. Sen mukaan on ymmärrettävää, että sionistinen liike halusi perustaa turvasataman juutalaisille, ja on yhtä lailla ymmärrettävää, että Palestiinan arabit eivät ottaneet avosylin vastaan "satojentuhansien, miljoonien, muukalaisten yhtäkkistä invaasiota" (s. 122). Tämän traagisen ristiriidan seurauksena on käyty hirveitä sotia, mutta tulevaisuus on vielä pelastettävissä, jos molemmat kansat saavat oman valtionsa. Ozille Palestiinan valtio on niin palestiinalaisten kuin israelilaistenkin yhteinen etu.

Kahden valtion malli on edelleen myös kansainvälisen yhteisön resepti tämän sitkeän konfliktin ratkaisuksi, ja se näyttää vakavista ongelmistaan huolimatta yhä mahdollisimmalta vaihtoehdolta. Niin paljon on kuitenkin mennyt vikaan 1990-luvulla alkaneessa ja sittemmin tyrehtyneessä rauhanprosessissa, että Ozin pragmaattinen kahden valtion linja on alkanut kuulostaa lähes yhtä idealistiselta kuin Abrahanelia muistuttavan Judah Magnesin kampanjointi juutalaisten ja arabien yhteisen valtion puolesta ennen vuotta 1948. Myös Ozia on kutsuttu Israelissa petturiksi, mutta viime vuosina hän on erottunut vasemmistolaisena rauhan puolestapuhujana erityisesti siksi, että muu israelilainen yhteiskunta on siirtynyt

niin selkeästi oikealle. Palestiinalaisesta näkökulmasta, ulkomailta tai kauempaa Israelin vasemmistosta katsottuna hänen näkemyksensä eivät kuitenkaan näyttäyty mitenkään erityisen uskaliaina.

Ongelmallista on esimerkiksi Ozin käsitys jonkinlaisesta tasapainosta tai symmetriasta israelilaisten ja palestiinalaisten välillä kuluneiden runsaan seitsemänkymmenen vuoden tapahtumissa. Tämä näkyy konfliktin kuvaamisena traagiseksi mutta väistämättömäksi yhteentörmäykseksi, jossa kaksi osapuolta haluavat pohjimmitaan samaa asiaa, rauhallista elämää omilla ehdoilla samalla alueella. Ozin mukaan tpyrkimykset eivät ole yhteen sovitettavissa ja siksi tarvitaan avioeroa. Poliitiikan tekemisessä tämä on mahdollinen lähestymistapa, mutta sillä on hintansa. Se nimittäin häivyttää ratkaisevalla tavalla karkottajan ja karkotetun sekä miehittäjän ja miehitetyn eroa. Ozilla oli Israelissa tärkeä asema miehityksen tuomitsejana ja kahden valtion puolesta puhujana, mutta hänen rooliaan oikeudenmukaisuuden ja sovinnon airueena ei kannata myöskään liioitella.

Myös *Juudaksen* keskustelijat vaihtavat ajatuksiaan suljetussa huoneessa, mutta heidän edukseen on sanottava, että ilmaan jää tietty epävarmuuden ja ratkaisemattomuuden väre. Muutenkin Oz vangitsee upeasti Jerusalemin talven tunnelman, pimeät sateiset kadut ja kivitaloihin hiipivän levottoman lohduttomuuden. Kirjan merkittävästä puutteista huolimatta tarina etenee unenomaisen verkkaisesti, mutta samalla oudon mukaansa tempaavasti. Se jättää jälkeensä pienen pettymyksen, mutta samalla herättää kaipuun kuvaamaansa kaupunkiin ja kiinnostuksen sen suuriin, ratkaisemattomiin kysymyksiin.

**Timo R. Stewart, VTT
Poliittisen historian apurahatutkija
Helsingin yliopisto**

MARTTI NISSINEN
Ancient Prophecy: Near Eastern, Biblical, and Greek Perspectives. Oxford: Oxford University Press 2017. 480 s.

Martti Nissinen on omistanut suuren osan tutkijauraansa profeetta-tekstien tutkimukselle. Hänen väitöskirjansa käsitteli Hoosean kirjan profetioita, ja jo siinä tuli selväksi Nissisen keskeinen metodologinen lähestymiskulma: Vanhan testamentin profeettatekstejä on syytä lähestyä Raamatun ulkopuolisten tekstien näkökulmasta. Näitä ovat erityisesti muinaisen Lähi-idän tekstit. Nissisen tuotantoon kuuluvat lukuisat tärkeät tutkimukset ja artikkelit, joissa käsitellään muinaisen Lähi-idän profeettatekstejä. Hänen monet tutkimuksensa on dokumentoitu nyt arvioitavan teoksen varsin laajaan yli 50 sivua käsittävään bibliografiaan. Käsillä oleva kirja on siis alan asiantuntijan tekemä tiivistelmä oman elämäntyönsä keskeisestä tutkimusalueesta. Kirja on saanut arvoisensa kustantajan, ja lienee jo nyt selvää, että se tulee olemaan yksi standarditeos alan tutkimuskentässä. Kokonaan uusi aspekti tässä teoksessa ovat kreikkalaiset ennustamiseen liittyvät profetalliset tekstit, joita ei yleensä ole huomioitu Vanhan testamentin tutkimuksessa. Profeettakirjojen syntyhistoria on kuitenkin osoittautunut sen verran moni-ilmeiseksi tutkimuskohteeksi, että kreikkalainenkin kulttuuri on hyvä ottaa huomioon, kun Vanhan testamentin profeettakirjoja tutkitaan. Joidenkin tutkijoiden mukaan osa Vanhan testamentin teksteistä olisi peräisin hellenistiseltä aikakaudelta. Siksi kreikkalaista materiaalia ei voida enää sivuuttaa epärelevanttina.

Kirja jakaantuu kolmeen osaan: Ensimmäisessä osassa "Teoria" käydään seikkaperäinen keskustelu niin sanotun intuitiivisen profetian määritelmästä ja sen suhteesta muihin